

– усе це може становити інтелектуальний капітал молоді людини, а також сприяти її емоційній розвиненості.

Втілюючи образи персонажів п'єси, проходячи шлях від репетиційного «застільного» періоду, юні актори пізнають життя в «шипях і трояндах» і, на думку Б. Грінченка, здобувають «уроки відносно власного свого призначення в загальному житті людства і подальшого напрямку своєї діяльності» [1, с. 7]. Це стосується абсолютно всіх, хто бере участь у підготовці спектаклю.

Пишучи декорації, добираючи або створюючи ескізи костюмів, виконуючи ролі, учні духовно зростають, зосереджуючись і налаштовуючись на «одну хвилю» симфонійності – однакового світовідчуття, коли молода людина виходить за межі своєї індивідуальності, суто своїх уподобань: «Якщо більш чи менш значна група людей охоплена «одним» почуттям, пізнає «один» й той же предмет, стверджує «одну» етичну або правову норму, перед нами – симфонійна якість», – писав відомий релігійний філософ Л. Карсавін [2, с. 99–100].

І ось тут сфера індивідуальних мистецьких уподобань може органічно трансформуватися у сферу формування «симфонійної особистості» [2, с. 158], завдяки якій потенційні, часто невидимі здатності людини зіллються з такими ж іншими особистісними сферами, у результаті чого відбувається яскраве саморозгортання молоді людини, розвивальне нарощення знань, думок, почуттів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Грінченко Б. Д. Народные спектакли / Б. Д. Грінченко. – Чернигов : Типография Губерн. земства, 1900. – 64 с.
2. Карсавин Л. П. О личности / Л. П. Карсавин. – Kaunas : Menas, 1929. – 224 с.
3. Кун М. Легенди і міфи Стародавньої Греції / Кун Михайло Альбертович ; пер. з рос. О. М. Іваненка. – Київ : Мистецтво, 1996. – 472 с.

4. Шевнюк О. Л. Історія костюма / О. Л. Шевнюк. – Київ : Знання, 2008. – 375 с.

5. Шоу Джордж Бернард. Пигмалион. Пьесы / Д. Б. Шоу. – Москва : ВКТ Владимир. – 2008. – 381 с.

6. Pevzner Nikolaus. The Englishness of English art / Nikolaus / Pevzner / U.K.: A Book / –1993.- 228 p.

References:

1. Grinchenko, B. D. (1900). *Narodnye spektakli* [Folk performances]. Chernigov: Tipografia Gubern. Zemstva.

2. Karsavin, L. P. (1929). *O lichnomy* [On a person]. Kaunas: Menas.

3. Kun, M. (1996). *Lehendy i mify Starodavnoi Hretsii* [Legends and myths of Ancient Greece]. Moscow: Mysterstvo.

4. Shevniuk, O. L. (2008). *Istoriia kostiuma* [History of costume]. Kyiv: Znannia.

5. Shou, B. (2008). *Pigmalion. Pesy* [Pygmalion. Plays]. Moscow: VKT Vladimir.

6. Pevzner, Nikolaus (1993). *The Englishness of English art*. U.K.: A Book.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2017 р.

Предмети художньо-естетичного циклу в школі спрямовані на розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, формування їхнього художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні. Водночас, через образний зміст творів мистецтва відкриваються широкі можливості ефективно впливати на формування патріотизму, моралі та інших загальнолюдських цінностей.

Опанування змісту дисциплін художньо-естетичного циклу в 5–8 класах загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється відповідно до чинних методичних рекомендацій (листи МОН України від 24.05.2013 №1/9-368, від 01.07.2014 №1/9-343, від 10.08.2015 №1/9-380, від 17.08.2016р. № 1/9-437).

У 2017/2018 навчальному році вивчення предметів художньо-естетичного циклу здійснюватиметься за такими програмами: у 5–9 класах за навчальною програмою «Мистецтво. 5–9 класи» (оновлена); у

10–11 класах – за програмами «Художня культура» рівня стандарту, академічного та профільного рівнів. Програми розміщені на офіційному сайті МОН: (<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/navchalni-programy.html>).

Навчальна програма «Мистецтво. 5–9 класи» (авт. Л. Масол, О. Коваленко, Г. Сотська, Г. Кузьменко, Ж. Марчук, О. Константинова, Л. Паньків, І. Гринчук, Н. Новикова, Н. Овіннікова) включає три блоки: «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво» або інтегрований курс «Мистецтво». Цілісна структура програми передбачає наскрізний тематизм та логіку побудови змісту за роками навчання з 5 до 9 класу. У 5 класі учні засвоюють особливості мови різних видів мистецтва, у 6 класі – палітру жанрів музичного та образотворчого мистецтва, у 7 класі – новітні явища в мистецтві в єдності традицій і новаторства, у 8–9 класах знайомляться зі стилями і напрями мистецтва.

Наголошуємо, що для формування в учнів мистецьких компетентностей та реалізації практико-орієнтованого компоненту змісту програми предмети художньо-естетичного циклу: музичне

Гайдамака Олена Василівна,

кандидат педагогічних наук, істарший науковий співробітник
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м.Київ, Україна
lgaidamaka@ukr.net

ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ: МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

мистецтво, образотворче мистецтво, інтегровані курси «Мистецтво» та «Художня культура» мають викладати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою (вчитель музичного та образотворчого мистецтва, художньої культури) (Лист МОН України від 09.06.2016 № 1/9-298).

У 2017 році здійснено оновлення чинної навчальної програми «Мистецтво. 5–9 кл.», у якому віддзеркалилися зміни, що відбуваються в сучасній освіті.

У Пояснювальній записці до програми визначено мету загальної середньої освіти (єдину для усіх освітніх галузей) і окреслено завдання предмета «Мистецтво», які її реалізують.

Акцентування освіти на реалізацію компетентнісного підходу в освіті зумовило більш рельєфне визначення компетентностей, які формуються засобами певного навчального предмета, зокрема мистецтва.

У програмі «Мистецтво. 5–9 кл.» окреслено сутність предметних мистецьких (музична, образотворча, хореографічна, театральна, екранна) та міжпредметних естетичних компетентностей, які щонайперше формуються під час опанування учнями різних ви-

дів мистецтва. Визначено компоненти компетентностей – *знаннєвий, діяльнісний, ціннісний*, відповідно до яких згруповано розділ програми «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів».

У Пояснювальній записці оновленої програми розкрито можливості мистецтва щодо формування ключових компетентностей, які подано як система **умінь** (здатності людини реалізувати на практиці набуті знання і навички) і **ставлень** (якостей, що виявляються в поведінці особистості в певній ситуації чи її вчинках на засадах ціннісних переконань, поглядів, інтересів тощо). Ключові компетентності подаються у відповідності до Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європи. Це компетентності:

1. Спілкування рідною /державною мовою;
2. Спілкування іноземною мовою;
3. Математична компетентність;
4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях;
5. Інформаційно-цифрова компетентність;
6. Уміння вчитися впродовж життя;
7. Компетентності ініціативності й підприємливості;

8. Соціальна та громадянська компетентності;

9. Компетентність обізнаності та самовираження у сфері культури;

10. Компетентність екологічної грамотності та здорового способу життя.

Важливість формування ключових компетентностей є незаперечною, і тому *педагог має системно приділяти увагу їх формуванню, але застосовувати свій методичний інструментарій педагогічно доцільно й тільки в контексті реалізації завдань предмета «Мистецтво».*

Зокрема, компетентність спілкування рідною /державною мовою ефективно формується у процесі аналізу, обговорення, виконання творів мистецтва рідною / державною мовою. У цьому контексті вчитель має привчати учнів висловлюватися тільки рідною/державною мовою, спрямовувати їхню увагу на влучність формулювань, правильність і чіткість вимови тощо.

Усвідомленість і розуміння текстів вокальних творів іноземною мовою (знайомою підліткам), правильність вимови – важливий прояв компетентності спілкування іноземними мовами.

За потреби, на уроках мистецтва застосовують обчислювальні уміння, що потребують точних вимірювань (наприклад, для створення об'ємно-просторових, площинних художніх образів), або знання із природничих наук (акустики, оптики, хімії тощо), зокрема, для відтворення довкілля та явищ природи засобами мистецтва. У цьому виявляється необхідність застосування тематичної компетентності та основні компетентності у природничих науках і технологіях.

За умови технічного забезпечення, для реалізації художніх потреб учнів у пізнанні та творенні мистецтва доцільно використовувати сучасні цифрові технології – у цій діяльності знадобиться їхня інформаційно-цифрова компетентність.

Сучасне суспільство висуває школі багато вимог, з-поміж яких – формування умінь та якостей особистості, котрі будуть їй необхідні в дорослому житті. На уроках мистецтва ці якості також слід системно формувати, акцентуючи педагогічну увагу в процесі навчання.

Це формування вмінь: виявляти власні художні інтереси та потреби; планувати та організувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва чи самовираження через мистецтво; раціонально використовувати час для задоволення культурних потреб; здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію тощо; не боятися пропонувати нові ідеї, шляхи їх художнього розв'язання; презентувати власні творчі досягнення, ефективно співпрацювати в команді, зокрема для реалізації громадських мистецьких проєктів та естетизації середовища; застосовувати мистецький досвід для вираження емоцій, почуттів, переживань та корекції власного емоційного стану. Наявність цих умінь та якостей свідчить про сформованість у учнів компетентностей уміння вчитися впродовж життя; ініціативності та підприємливості; соціальної та громадянської, екологічної грамотності й здорового життя.

Навчальний предмет «Мистецтво» активно сприяє формуванню *компетентності обізнаності та самовираження* у сфері культури. Адже в процесі опанування мистецтва учні вчать орієнтуватися в культурному розмаїтті на основі українських та зарубіжних творів мистецтва, у результаті чого в підлітків формується розуміння загальнолюдських естетичних та художніх цінностей, транслятором яких є мистецтво; усвідомлення української культурної ідентичності, виявлення шани до мистецького надбання українського народу й гордості за нього, пропагування національної культури через власну художньо-творчу діяльність; усвідомлення необхідності збереження художнього надбання людства. Тому саме на ці уміння та якості важливо спрямовувати педагогічну увагу в процесі опанування учнями мистецтва.

З метою інтеграції навчальних предметів і предметних циклів, формування ключових та міжпредметних компетентностей у зміст оновленої навчальної програми введено **наскрізні змістові лінії** – соціально значущі надпредметні теми, які сприятимуть формуванню в учнів уявлення про суспільство в цілому, розвиватимуть здатність застосовувати отримані знання в різних ситуаціях.

Наскрізними змістовими лініями в основній школі визначено: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність».

Змістова лінія «Екологічна безпека та сталий розвиток» націлена на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля й розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Однією з провідних тем у мистецтві є взаємовідносини людини з природою, світом, на основі формування такого способу життя, який став би основою довготривалого ощадливого розвитку людства. Реалізація змістової лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток» на уроках мистецтва здійснюється під час художньо-образного сприйняття мистецтва й мистецької діяльності. Зокрема, у процесі аналізу-інтерпретації творів мистецтва увага учнів має спрямовуватися на самоцінність природи, гармонію й красу світу, необхідність економного споживання природних ресурсів. У цьому сенсі твори мистецтва виступають як ідеальні моделі, які допомагають у виборі найбільш оптимальних стратегій взаємодії людини і природи, людини і світу. Це сприяє вихованню емоційно-ціннісного ставлення учнів до природи, а також усвідомленню себе як частини світу, в якому все ваємопов'язано; виробленню у школярів екологічно-моральної поведінки та пошуку шляхів вирішення екологічних проблем; формуванню культури споживання школярів на основі особистої причетності, перегляду «споживацького» підходу, розуміння єдності національно-регіональних цінностей і глобальних людських пріоритетів. У навчальній програмі «Мистецтво» реалізацію цієї змістової лінії окреслено в розділі «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів» як: розуміння учнями того, що у творах різних видів мистецтв повною мірою відображається багатоплановість і складність навколишнього середовища (5 клас); усвідомлення підлітками відповідальності людини за

збереження природного середовища свого краю, України та планети (6 клас); уміння висловлювати ціннісні ставлення до творів мистецтва, які відображають життя і побут різних верств населення минулого та сучасності (6 клас).

Реалізація наскрізної змістової лінії «Громадянська відповідальність» сприятиме формуванню відповідального члена громади й суспільства, який розуміє принципи й механізми функціонування суспільства, а також важливість громадянських ініціатив, поважає себе членом суспільства й у своїй діяльності спирається на культурні традиції та вектори розвитку держави. Вагомою складовою цієї змістової лінії в контексті опанування мистецтва є виховання в учнів культурної самосвідомості – якості, що характеризує учня як свідому, культурну людину, котра розуміє роль культури у формуванні способу мислення й поведінки людей, а також історичні зміни культур, яка має уявлення про культурне різноманіття та особливості практичного життя, що зумовлюються культурою, яка цінує рідну культуру та культурне різноманіття, толерантно й готово до співпраці.

Виховання відповідального громадянина своєї держави неможливе, якщо про це говорити абстрактно. Завдяки мистецтву ця змістова лінія може розкриватися під час опанування підлітками українського народного мистецтва, в якому виявлено кращі якості національного характеру (свобода, гідність, честь, відповідальність, совість, любов, доброта, вірність, хоробрість, героїзм, почуття гумору тощо) та досягнень українських митців у контексті світової мистецької спадщини. Це сприяє вихованню поваги до своєї культури і традицій, Батьківщини в цілому і до малої Батьківщини, усвідомлення власної значущості й відповідальності, причетності до свого народу. Усвідомлення досягнень культурних надбань свого народу відбувається в тісному зв'язку зі знайомством з мистецькими досягненнями різних народів світу, це призводить до формування в підлітків поваги до культурного різноманіття, переконання в тому, що належність до іншої культури, перехід від однієї культури до іншої й культурне різноманіття, а також

плюралізм думок, поглядів і досвіду повинні розглядатися як явище позитивне, яке сприяє відкритості до інших культур, вірувань, світогляду та звичаїв, шанобливого ставлення до осіб, котрі мають іншу культурну приналежність, інші вірування, інші точки зору й інший, відмінний, досвід. Це в цілому сприяє веденню міжкультурного діалогу і зміцненню культури демократії.

У навчальній програмі реалізація цієї змістової лінії проектується через формування в учнів усвідомлення української культурної ідентичності, виявлення шани до мистецького надбання українського народу та гордості за нього; пропагування національної культури через власну художньо-творчу діяльність; виявлення поваги та толерантного ставлення до культурного розмаїття різних регіонів світу; уміння висловлювати судження, ціннісні ставлення до творів мистецтва, які є культурним надбанням людства в Україні та світі (5 клас); усвідомлення значення творів декоративно-прикладного мистецтва і скульптури у формуванні та збереженні культурної спадщини України і світу; усвідомлення фундаментального значення народного мистецтва; цінності особистого внеску в розвиток української культури; усвідомлення необхідності збереження мистецької спадщини рідного краю та світу (7 клас).

Вивчення питань, що належать до змістової лінії «Здоров'я і безпека», сприятиме формуванню учня як духовно, емоційно, соціально й фізично повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя та формувати безпечне життєве середовище. Сучасне суспільство досягло такого ступеня розвитку, що починає усвідомлювати цінність не тільки матеріального достатку, а й психічної рівноваги, душевного комфорту. Загальновідомо, що мистецтво потужно впливає на емоційний стан людини, її самопочуття та рівень працездатності. Споглядання мистецьких творів або власне творення мистецтва допомагає зняти стрес, вивільнитися від тривоги, позбутися депресії. Тому важливо навчати учнів користуватися в повсякденні прийомами арт-терапії, які не тільки сприятимуть збагаченню

емоційно-почуттєвої сфери школярів, а й допоможуть уникати певних поведінкових ризиків. Системна й постійна діяльність в опануванні підлітками цих якостей мистецтва сприятиме активному розвитку емоційного інтелекту, гармонізації інтелектуальної та емоційної сфер особистості, що дає можливість досягнення стану здоров'я, як рівноваги. У вимогах навчальної програми це окреслено як здатність підлітків висловлювати власні враження, почуття, отримані під час сприймання та творення мистецтва; визначати власні емоції від сприйняття мистецтва; ідентифікувати, характеризувати їхній вплив; усвідомлювати цінність поваги, розуміння, шанобливого ставлення до людини; усвідомлювати загальнолюдські, естетичні та художні цінності, транслятором яких є мистецтво.

Змістова лінія **«Підприємливість та фінансова грамотність»** націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в сучасному середовищі, плекання проактивної особистості, яка вміє ризикувати, планувати й досягати поставлених цілей.

Підґрунтям для формування підприємливості й ініціативності на уроках освітньої галузі «Мистецтво» є активне формування вмінь працювати в команді (групі), мотивація брати участь у культурно-мистецьких проєктах, творення нових мистецьких продуктів, відвідування закладів культури та мистецтва тощо. У контексті реалізації цієї змістової лінії ефективним є застосування методу моделювання життєвих ситуацій у рольових іграх тощо. Наприклад, «Студія дизайну», «Імідж-студія», «Створюємо музичне шоу», «Наші таланти», «Кращий екскурсивод» тощо, під час яких відкриваються можливості для продукування й утілення різних творчих ідей у практичній діяльності. У навчальній програмі ця змістова лінія розкривається у вимогах до формування здатності проявляти активність у процесі пізнання мистецтва, використовувати в пошуковій діяльності різні джерела інформації (7 клас); усвідомлювати важливість творчої діяльності для самореалізації особистості (7 клас); виявляти здатність мислити творчо, генерувати нові ідеї й ініціативи та

втілювати їх у життя для підвищення власного добробуту та для розвитку суспільства й держави (8, 9 клас).

У 2017/2018 навчальному році учні 9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, відповідно до навчальної програми, продовжать опановувати особливості стилів і напрямів мистецтва (Розділ I. «Стили та напрями мистецтва (продовження)», ознайомляться з екранними видами мистецтва та формами збереження й поширення мистецької спадщини (Розділ II. «Екранні мистецтва. Форми поширення мистецтва»).

Якісна реалізація змісту програми «Мистецтво» в 9 класі потребує її методичного тлумачення, враховуючи певну новизну навчального предмета та обмеженість визначеного нормативними документами навчального часу (1–0,5 години на тиждень) і ймовірні ризики (у зв'язку з тематикою курсу) через великий обсяг інформаційного матеріалу.

Щонайперше слід наголосити, що місія курсу: захопити учнів мистецтвом сучасності, знайти емоційний відгук, зацікавити їх настільки, щоб з'явилося бажання самостійно ширше познайомитися з мистецькими шедеврами різних художніх стилів/напрямів та екранних мистецтв. Тільки на такому тлі відбуватиметься формування в учнів системи компетентностей, передбачених навчальною програмою.

Серед найважливіших позицій викладання мистецтва в 9 класі, на яких має базуватися методичний арсенал учителя, наступні:

Добір творів мистецтва. Програма передбачає творче ставлення вчителя до змісту й технологій навчання, поурочного розподілу навчального художнього матеріалу. Особливістю навчальної програми є варіативність художнього змісту: кожен учитель має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та виконання, орієнтуючись на навчальну тематику та критерії їхньої високої художньої якості, цікавості для учнів і відповідності їхньому віку. Зокрема, для реалізації змісту I розділу необхідно обирати твори, які репрезентують найхарактерніші ознаки стилю чи напряму ХХ–ХХ ст., що вивчається; для реалізації змісту

II розділу – визначні екранні твори (зі змістом, дозволеним для дітей даної вікової категорії) та явища соціуму, що сприяють збереженню та поширенню мистецької спадщини. Вчитель також визначає художньо-практичні та інші види завдань для учнів, враховуючи програмні вимоги, мету уроку, дбаючи про його цілісну драматургію.

Провідні види діяльності на уроці. У 9 класі, як і в попередні навчальні роки, пізнання мистецтва відбувається через сприймання, інтерпретацію та оцінювання художніх творів з акцентом на культурологічний контекст і творче самовираження учня, що реалізується, зокрема, у виконанні різноманітних завдань та мистецьких проектів (індивідуальних, колективних) відповідно до потреб учнів у співі, малюванні, конструюванні, відеозйомці тощо, що сприятиме активному формуванню компетентностей, визначених навчальною програмою.

Структурування змісту навчального матеріалу в межах теми розділу. Вчитель самостійно визначає обсяг годин на вивчення окремої теми навчальної програми, за необхідності **має право** змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року.

Наголошуємо, що інформації для засвоєння учнями має бути небагато, не варто її перевантажувати, зокрема історичним контекстом епохи, переліками імен митців, творів, дат тощо, адже наперед відомо: така інформація засвоюється тимчасово. Доцільно зосередити увагу на найголовнішому – творах мистецтва, які презентують певний художній стиль/напрямок; особливості художньої мови екранного мистецтва тощо.

Саме тому **важливо збалансувати різні види діяльності** учнів під час навчання та не перетворити курс «Мистецтво» в 9 класі в суто інформативний, обтяжений зайвою інформацією, а наповнити його завданнями художньо-практичного спрямування. Тому під час структурування змісту мистецької освіти в 9 класі (зокрема, створення поурочних календарно-тематичних планів) вчитель повинен дотримуватися балансу всіх видів діяльності учнів: визначаючи час на пізнання мистецтва (знайомство з новим навчальним ма-

теріалом, сприймання, аналіз-інтерпретацію творів мистецтва), необхідно передбачити час для виконання учнями практичних робіт з образотворчої діяльності, вокальної роботи; для презентації результатів самостійної пошукової чи творчої діяльності школярів; здійснення віртуальних екскурсій тощо, адже саме художньо-творча діяльність мотивує підлітків до самовираження та реалізації власних потреб та нових ідей у соціумі.

Широкий арсенал методичного інструментарію вчителя. Для реалізації вищезначеного слід наголосити на важливості застосування вчителем різноманітного методичного інструментарію та пріоритетності діалогічних форм подачі матеріалу над монологічними. Адже сьогодні вчитель – це не тільки транслятор певної кількості знань й інформації, а партнер з опанування світу мистецтва. Ні для кого не секрет, що авторитарний підхід з монологічним викладом навчального матеріалу є неефективним і малоцікавим для учнів, особливо якщо це стосується мистецтва.

Опанування художнього змісту навчального предмета має здійснюватися в тісному взаємозв'язку традиційних методів навчання (словесних, наочних, діяльнісних) з ігровими, евристичними методами, комп'ютерними технологіями та (що важливо для інтегрованого курсу) інтегративними технологіями, методами і прийомами стимулювання асоціативно-образного мислення, виявленням міжвидових мистецьких аналогій, порівнянь тощо), що зумовлено спільним тематизмом, який об'єднує навчальний матеріал різних видів мистецтва. Ефективні в роботі з підлітками інтерактивні форми навчання. Зокрема, роботу в парах, групах (наприклад, методи «Ажурна пилка», «Акваріум» тощо) доцільно використовувати у процесі опанування нового матеріалу; фасилітовану дискусію – під час сприймання творів мистецтва; методів «Прес», «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу», «Дебати» тощо – під час опрацювання дискусійних питань; «Мозковий штурм», «Асоціативний куш» тощо – на етапах узагальнення чи актуалізації.

У цьому зв'язку слід звернути увагу на розкриття змісту II розділу програми «Екранні мистецтва. Форми поширення мистецтва». Екранні мистецтва – кінематограф, телебачення – є популярними видами мистецтва в сучасному соціумі, і тому важливо дати підліткам можливість ознайомитися зі специфікою художньої мови цих мистецтв, розуміти її, вміти характеризувати твір, висловити власне ставлення до нього. У процесі проведення уроків опанування художньої мови екранних мистецтв ефективно здійснювати на прикладах **фрагментів** з кіно/телетворів, акцентуючи увагу учнів на особливостях, притаманних лише цим видам мистецтва. Але для того, щоб осягнути твір у повному обсязі, скласти про нього певне судження, здійснити аналіз-інтерпретацію, необхідний час значно більший, ніж тривалість навчального уроку. У зв'язку з цим рекомендуємо завчасно передбачувати перегляди запланованих творів екранних мистецтв у вільний час завдяки різним ресурсам, зокрема, Інтернету, а під час уроків здійснювати обговорення та аналіз-інтерпретацію переглянутого матеріалу, застосовуючи різні дискусійні форми роботи (круглі столи, «експертні зустрічі», ток-шоу, панельні дискусії, дебати, тощо), стимулюючи учнів до пошуку в мистецтві особистісно значущих смислів, співзвучних власному досвіду.

Навчальна та методична література з предметів художньо-естетичного циклу зазначена в Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, які розміщені на офіційному сайті МОН. Під час підготовки вчителів до уроків радимо використовувати періодичні фахові видання, зокрема науково-методичний журнал «Мистецтво та освіта», газету «Шкільний світ» та ін.